

**Büyük Bir İslâm Şairi :
LEBİD**

Doç.Dr. Süleyman TULUCU

Uzun adı ve nesep silsilesi Lebid b. Rebî'a b. Mâlik b. Ca'fer b. Kılâb b. Âmir b. Sa'sa'a¹ şeklinde olup, "Muhadram"², yani Câhiliyye devrinde yetişip, İslâmiyet devrinde de yaşayan şairlerdendir. Ayrıca, Mu'allaka³ şairlerinden biridir. Şairin adını teşkil eden "Lebid" kelimesi, "heybe" (hurc), "torba" (mihlât) ve "çuval"⁴ (cuvâlık) anlamlarına gelmektedir. Künyesi Ebû 'Akîl⁵ idi. Benî Âmir'in önemli bir kısmını teşkil eden Kılâb'ların kollarından Benî Ca'fer'e mensuptu⁶. Bu sebeple el-Âmiri⁷ ve el-Ca'feri⁸ nisbelerini taşımaktadır. Benî Ca'fer'in ileri gelenlerinden olan babası Rebî'a, cömertliği ile meşhur olduğundan, kendisine "Rebî'u (veya

¹ Meselâ bk. İbn Kuteybe, eş-Şî'r ve's-Şu'arâ', nşr. Mufid Kamîha, Beyrut 1401/1981, s. 123; el-Ya'kûbî, Târih, Beyrut 1379/1960, I, 268.

² "Muhadram" kelimesinin lügavî ve istilâhî mânâları için bk. İbn Kuteybe, el-Ma'ârif, nşr. es-Sâvî, Beyrut 1390/1970, s. 249; İbn Fâris es-Sâhibî, nşr. es-Seyyid Ahmed Sakr, Kahire 1977, s. 101-102; İbn Reşîk, el-'Umde, nşr. M.M. 'Abdulhamid, Mısır 1383/1963, I, 113; İbn Hacer el- 'Askalânî, Hadis İstilahları Hakkında Nuhbetu'l-Fiker Şerhi, çev. Talât Kocyiğit, Ankara 1971, s. 78; Abdurrahmân Fehmi, Medresetü'l-Arab I, Kostantinye 1304ş. 75; M. Tayyib Okic, Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, İstanbul 1959, s. 74-75; Yahyâ el-Cübürî, Lebid b. Rebî'a el- Âmirî, Bağdad 1382/1962s. 6 v. dd.; Nihad M. Çetin, Eski Arap Şiiri, İstanbul 1973, s. 6; Talât Kocyiğit, Hadis İstilahları, Ankara 1980, s. 266-267.

³ Mu'allaka (çoğ. Mu'allakât), Kâbe'nin duvarına asıldığı rivayet edilen (bu hususta bk. İbn 'Abdi Rabbih, el-İkdu'l-Ferid, nşr. Ahmed Emin v.b., Kahire 1385/1965, V, 269; R.A. Nicholson, A Literary History of the Arabs, Cambridge 1969, s. 101) en değerli kasidelere verilen isimdir ki yedşairin Mu'allaka'sı meşhurdur. Mu'allakât hakkında geniş bilgi için bk. Bedevî Tabâne, Mu'allakâtü'l-Arab, Kahire 1387; Süleyman Tülücü, Mu'allakât ve Şairleri Üzerinde İncelemeler, Atatürk Üniv. İslâmî İlimler Fak. Basılmamış Seminer Çalışması, Erzurum 1979; A.F.L. Beeston, Mu'allakât, çev. Süleyman Tülücü, AÖİFD, III (1979), 419-427; Süleyman Tülücü, Mu'allakât'ta "Nesib", TDED, XXIV-XXV (1980-1986), 429-440; aynı mif., Mu'allakât, Şerh ve Baskıları, Tercümelere, AÖİFD, 6 (1986), 253-265.

⁴ İbn Cinnî, el-Mubhtc fî Tefsiri Esmâ'l Şu'arâ'l-Hamâse, nşr. Hasen Hindâvî, Dimaşk 1407/1987, s. 143; İbn Fâris, Mucmelu'l-Luğa, nşr. Zuheyr 'Abdulmuhsin Sultân, Beyrut 1406/1986, III, 801; ez-Zemahşerî, Esâsu'l-Belâğa, Beyrut 1399/1979, s. 557; et-Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Tertibu'l-Kâmüsü'l-Muhîd, 2. baskı, Mısır 1390/1970, IV, 116.

⁵ İbn Habîb, Kuna's-Şu'arâ', "Nevâdiru'l-Mahtûtât", VII, nşr. 'A.M. Hârûn, Kahire 1374/1954, s. 288.

⁶ Krş. İbn Dureyd, el-İştikâk, nşr. 'A. M. Hârûn, Mısır 1378/1958, II, 296.

⁷ İbn Kuteybe, eş-Şî'r, s. 123; İbnu'l-Esir, el-Lubâb fî Tehzîbi'l-Ensâb, Beyrut, ts., II, 306.

⁸ el-Merzubânî, Mu'cemu's-Şu'arâ', nşr. F. Krenkow, Kahire 1354, s. 362; İbnu'l-Esir, a.g.e., I, 283.

Rebî'atu'l-Muktırîn" (Fakirlerin Rebî' 'i) adı verilmişti⁹. Rebî'a, kendi kabilesiyle Benî Esed arasında cereyan eden bir harpte (Yevnu Zî-'Alak) öldü¹⁰. Rivayete göre onu Munkız b. Tarîf el-Esedî veya Sâmit b. el-Efkam veyahut ta Hâlid b. Nadla öldürmüştür¹¹. Annesi ise 'Abs kabilesinden Tâmir bint Zînbâ' idi¹².

Lebîd'in ne zaman doğduğu belli değildir. Bununla beraber Cl. Huart, onun M. 560 yılına doğru¹³, R. A. Nicholson da M. VI. asrın son yarısında¹⁴ doğduğunu kabul etmektedir. Gerçekten de, bize kadar gelen eski bir rivayete göre, şair, takriben M. 580-602 veya 585-607 yılları arasında saltanat sürmüş olan¹⁵ Hîre hükümdarı Ebû Kâbus en-Nu'mân b. el-Munzir'in sarayına giden¹⁶ Benî Ca'fer elçi heyeti içinde bulunmuştu ve o zaman, yeni yetişmekte olan bir çocuğu¹⁷ (gulâm). Şayet bu rivayet doğru ise, o, M. 560-570 yılları arasında doğmuş olmalıdır. Diğer taraftan M. 661 senesinde, 140 yaşını geçkin vefat ettiği yolundaki rivayetler gerçekse, o takdirde doğum tarihini M. 520 yıllarına doğru almak gerekecektir.

Lebîd, İbn Sa'd (öl. 230/845)'a göre hicretin 40. (M. 660-661) senesinde Mu'âviye'nin el-Hasen b. 'Alî ile musâlahaya yapmak için en-Nuhayle¹⁸ 'ye geldiği gece Kûfe'de vefat etmiş ve Benî Ca'fer b. Kilâb'ın sahrasına defnedilmiştir¹⁹. İbn 'Abdîberr²⁰ (öl. 463/1071), İbnu'l-

⁹ Lebîd, Divân, nşr. İhsân 'Abbâs, Kuveyt 1962, s. 48, 322; İbrKuteybe, eş-Şî'r, s. 123; İbnu'l-Enbârî, Şerhu'l-Kasâ' idi's-Seb'it-Trvâl el-Câhiliyyât, nşr. 'A. M. Hârûn, Kahire 1963, s. 507; Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, Kitâbu'l-Ağânî, nşr. Dâru's-Sekâfe, Beyrut 1958, XV, 291; İbnHazm, Cemheretu Ensâb'il-'Arab, nşr. E. Lévi-Provençal, Kahire 1948, s. 268; Ebû'Ubeyd el-Bekrî, Mu'cemu ma'sta'cem, nşr. Mustafâ es-Sekkâ, 3. baskı, Beyrut 1403/1983, III, 964; Mehmed Fehmî, Târih-i Edebiyyât-ı Arabiyye, I. CâhiliyyeDevri, İstanbul 1332/1917, s. 725.

¹⁰ İbn Hazm, a.g.e., s. 268-269; Ebû 'Ubeyd el-Bekrî, a.g.e., III, 964; İbnu'l-Esir, el-Kâmil fî't-Târih, nşr. C. J. Tornberg, Beyrut 1399/1979, I, 641; krş. bir de Yakût el-Hamevî, Mu'cemu'l-Buldân, Beyrut 1397/1977, IV, 146.

¹¹ İbn Kuteybe, eş-Şî'r, s. 123; Yahyâ el-Cubûrî, a.g.e., s. 20.

¹² Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, a.g.e., XV, 291.

¹³ Cl. Huart, Arab ve İslâm Edebiyatı, çev. Cemal Sezgin, Ankara (1971), s. 52; A. Turan Aslan, Muallaka Şâirlerinden Lebîd b. Rabîa ve Muallaka'sı, İlim ve Sanat, sayı 21 (Eylül-Ekim 1988), s. 43.

¹⁴ R. A. Nicholson, a.g.e., s. 119.

¹⁵ Aynı mlf., a.g.e., s. 45; Philip K. Hitti, Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1980, I, 127; krş. bir de M. Şemseddin, İslâm Tarihi I, İstanbul 1338-1341, s. 325; Neş'et Çağatay, İslâmdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, 2. baskı, Ankara 1963, s. 64, 67.

¹⁶ Krş. İbn Habîb, Kitâbu'l-Muhabber, nşr. Ilse Lichtenstâdter, Haydarâbâd ed-Dekken 1361/1942, s. 299-300.

¹⁷ Lebîd, Divân, s. 340; el-Mufaddal b. Seleme, el-Fâhur, nşr. 'Abdul'alim et-Tahâvî, Kahire 1380/1960, s. 172; İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 505; krş. Bîr'de Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, a.g.e., XV, 303-304; Ahmed Ateş, an-Nâbiğa ad-Dubyânî, Hayatı ve Eseri Hakkında Araştırmalar, ŞM, II (1957), s. 12.

¹⁸ en-Nuhayle, Kûfe yakınında bir yerdir. Bk. Yakût el-Hamevî, a.g.e., V, 278.

Esir²¹ (öl. 630/1233), İbn Hacer²² (öl. 852/1449), Kâtib Çelebi²³ (öl. 1067/1657) ve T. Nöldeke²⁴ gibi bazı müllifler, şairin ölüm tarihini hicretin 41. senesi olarak zikrederler. Bağdatlı İsmâil Paşa (öl. 1339/1920)'ya göre, takriben, hicretin 60. senesinde vefat etmiştir²⁵. 120 yıl yaşadığı²⁶ söylenir. Fakat İbnu'l-Kelbî (öl. 204/819)'nin rivayetine göre 130²⁷, Mâlik b. Enes (öl. 179/795)'in rivayetine göre de 140 sene²⁸ yaşamıştır. Yine bazılarına göre 145²⁹, 150³⁰ veya 157³¹ yaşında ölmüştür. Rivayete göre, son derecede yaşlı olduğu halde vefat etmiştir. Bundan dolayı "Mu'ammerûn" (çok yaşayanlar) arasında sayılır³². Uzun bir ömür sürdüğü "Mu'ammerûn" hakkında yazılmış bir eserde³³ de geniş bir şekilde açıklanmaktadır. Hz. Peygamber'in, kalplerini İslâm'a ısındırmak maksadıyla zekât verdiği kimseler ("el-Mu'ellesetu kulûbuhum") arasında onun da adı geçer³⁴.

Lebid'in müslüman olduğu tarih kesin olarak belli değildir. Rivayete göre, hicretin 9. yılında (M. 631) müslüman olmuştur. C. Brockelmann da aynı görüşte olup, bunu şu cümlelerle ifade etmektedir : "M. 631 yılında kabilesinin, yeni İslâm şyasî topluluğuna iltihak edeceği sırada Medîne'ye gönderdiği murahas heyetine dâhildi

¹⁹ İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kubrâ, Beyrut 1377/1958, VI, 33; C. Brockelmann, Lebid, IA, VII, 28.

²⁰ İbn 'Abdîberr, el-İstî'âb, nşr. 'A. M. el-Becâvi, Kahire, ts., III, 1338.

²¹ İbnu'l-Esir, Usdu'l, Çâbe, Kahire 1286, IV, 262.

²² İbn Hacer, el-İsâbe, Mısır 1328, III, 326.

²³ Kâtib Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, nşr. Şerefeddin Yaltkaya-Kilisli Rifat Bilge, 2. basılış, İstanbul 1971, I, 808.

²⁴ T. Nöldeke, Fünf Mo'allaqât, Übersetz und Erklärt, SBAW Wien, CXLII, nr. V (1900), s. 51.

²⁵ İsmâil Paşa, Hediyetu'l-Ârifin, nşr. Kilisli Rifat Bilge-İbnül-emîn Mahmud Kemal İnal, İstanbul 1951, I, 839.

²⁶ Ebû Hâtîm es-Sicistânî, el-Mu'ammerûn ve'l-Vesâyâ, nşr. 'Abdulmun'im 'Âmir, Kahire 1961, s. 76.

²⁷ Aynı ml.f., a.g.e., s. 76; İbn 'Abdi Rabbih, a.g.e., II, 78; İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 511-512.

²⁸ İbn 'Abdîberr, a.g.e., III, 1338.

²⁹ Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, a.g.e., XV, 291; L. Şeyho, Mecâni'l-Edeb, Beyrut 1913, VI, 297; Yahyâ el-Cubûrî, a.g.e., s. 23.

³⁰ ez-Zehabi, Tecridu Esmâ'tis-Sahâbe, Haydarâbâd ed-Dekken 1315, II, 41.

³¹ İbn Kuteybe, eş-Şî'r, s. 123; İbn 'Abdîberr, a.g.e., III, 1338; İbnu'l-Esir, el-Kâmil fi'l-Tarih, III, 419.

³² el-Cumahî, Tabakâtu's-Şu'arâ', nşr. J. Hell, Beyrut 1402/1982, s. 57; Ebû Zeyd el-Kureşî, Cemheretu Eş'âri'l-Arab, nşr. 'Alî Fâ'ûr, Beyrut 1406/1986, s. 93; Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, a.g.e., XV, 291.

³³ Bk. Ebû Hâtîm es-Sicistânî, a.g.e., s. 76-79; C. Brockelmann, a.g.e. mad., IA, VII, 28.

³⁴ İbn Hişâm, es-Siretu'n-Nebeviyye, nşr. Mustafâ es-Sekkâ v.b., Mısır 1355/1936, IV, 138; İbn 'Abdîberr, a.g.e., III, 1337; İbnu'l-Arabî, Ahkâmul-Kur'ân, nşr. 'A. M. el-Becâvi, Mısır 1394/1974, II, 963; Mehmed Fehmî, a.g.e., s. 725.

ve İslâmiyete o zaman girmişti³⁵. Epey zaman sonra, Kûfe'ye gitti ve bu şehri ilk kuranlar arasında bulundu³⁶, oğulları ile birlikte oraya yerleşti. Sonra, oğulları tekrar bâdiyeye döndü. Allesi içinde sadece kızının şiire istidadı vardı³⁷.

Lebid'in şiirleri Araplar tarafından çok takdir edilmiştir. Daha sağlığında, en-Nâbiğa ez-Zubyânî (öl. M. 604'den sonra), Lebid'i, Mu'allaka'sını kasdederek, Arapların hiç olmazsa kabilesi Hevâzın³⁸ 'in en büyük şairi saymıştır³⁹; Lebid de kendisinin, İmru'ulkays (öl. M. 545'e doğru) ve Tarefe (öl. M. 564'e doğru) 'den sonra, Arapların üçüncü şairi olduğunu⁴⁰ iddia etmektedir. İbn Sellâm el-Cumahî (öl. 231/845), onu, en-Nâbiğa el-Ca'dî (öl. 50/670'e doğru), Ebû Zu'eyb el-Huzeli (öl. 27/648'e doğru) ve eş-Şemmâh (öl. 22/643) ile birlikte, üçüncü tabaka Câhiliyye şairleri arasına koyar⁴¹. Şair Zu'r-Rumme (öl. 117/735)'ye göre Lebid, Arapların en büyük şairidir⁴². Ayrıca, İmam Şâfi'i (öl. 204/819) de :

ولولا الشعر بالعلماء يبرى
لكنت اليوم أشعر من لبيد⁴³

"Eğer şiir (söylemek), âlimler için bir zül kabul edilmeseydi, bu gün Lebid'den daha üstün bir şair olurdum" beytini söyleyerek, onun büyük bir şair olduğuna işaret etmektedir.

Câhiliyye devrinde tanınmış bir binici ve kahraman olan Lebid, kasidede olduğu kadar hicviye ve mersiyede de muvaffak olmuştur. Kardeşi Erbed'in, Medine'den dönerken, yıldırım isabeti ile ölümünden dolayı⁴⁴ içli şiirler⁴⁵ söylemiştir. Kasidelerinden biri Mu'allakât

³⁵ C. Brockelmann, İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi I, çev. Neş'et Çağatay, 2. baskı, Ankara 1964, s. 29-30.

³⁶ İbn Kuteybe, eş-Şi'r, s. 123; Ahmed Ateş, Çorum ve Yozgat Kütüphanelerinden Bazı Mühim Arapça Yazmalar, İLED, I (1959), s. 63.

³⁷ Krş. İbn Kuteybe, eş-Şi'r, s. 124; el-Mubberred, el-Kâmil, nşr. M. Ahmed ed-Dâli, Beyrut 1406/1986, II, 961-962; İbn Reşik, a.g.e., I, 82; A. Turaşlan, a.g. mak., İlim ve Sanat, sayı 21 (Eylül-Ekim 1988), s. 44.

³⁸ Hevâzın, Benî 'Amir aşiretlerinin bağlı olduğu ana kabiledir. Bk. İbn Dureyd, a.g.e., II, 291 v. dd.; İbn Hazm, a.g.e., s. 252 v. dd.; Ö.R. Kehhâle, Mu'cemu Kabâ'il'l-'Arab, 2. baskı, Beyrut 1398/1978, III, 1231-1233.

³⁹ Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, a.g.e., XV, 304; Mehmed Fehmi, a.g.e., s. 733.

⁴⁰ İbn 'Abdî Rabbih, a.g.e., V, 270-271; Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, a.g.e., XV, 297; krş. bir de İbnü'l-Enbârî, a.g.e., s. 511.

⁴¹ el-Cumahî, a.g.e., s. 53.

⁴² Ebû Zeyd el-Kureşî, a.g.e., s. 105.

⁴³ eş-Şâfi'i, Divân, nşr. M. 'A. ez-Za'bi, Beyrut 1403/1983, s. 39; İbn Hallikân, Vefeyâtul-'Ayân, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut 1397/1977, IV, 167; Muallim Nâci, Esâmî, İstanbul 1308, s. 423.

⁴⁴ İbn Kuteybe, eş-Şi'r, s. 124; el-Mubberred, a.g.e., III, 1392-1394; İbn Hazm, a.g.e., s. 268; el-Meydânî, Mecma'u'l-Emsâl, nşr. M. Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Mısır 1398/1978, II, 414; es-Safedî, el-Vâfi bi'l-Vefeyât, nşr. M. Y. Necm.

mecmuasında yer almış ve T. Nöldeke⁴⁶ tarafından, bedevî şairlerin meydana getirdiği en güzel eserlerden sayılmıştır⁴⁷.

Lebid, Câhiliyye devrinde pek çok şiir söylemiş olup⁴⁸.

49 كل شئ ما خلا الله باطل و كل نعيم لا محالة زائل

" İyî bilintiz ki, Allah'tan başka her şey bâtıldır. Her nimet de şüphesiz zevâle mahkûmdur " beyti, Hz.Peygamber tarafından takdir edilerek : "Hiçbir şairin ağzından bundan daha doğru bir söz çıkmamıştır"⁵⁰ buyurulmuştur. Diğer taraftan Hz. Âişe de onun bir beytini inşad ederek, onu rahmetle anmıştır⁵¹.

Lebid, içki sahnelerini tasvir etmekte usta olduğu kadar, av sahneleri ile ilgili ve pastoral şiirler yazmakta da mâhirdir. O da âdet olduğu üzere, Mu'allakat'ta yer alan kasidesinde "nesib" bölümünü işlemiştir. Mu'allaka'sına "atıl" (konak yeri kalıntıları) tasvirleriyle başlar⁵². Yaban eşiği ve yaban öküzü tasvirlerine yer verir. Av sahnelerini canlandırır. Kendisinin cömertliğinden ve misafirperverliğinden bahseder⁵³. Aşk konularını ikinci plana atmıştır. Sevgilisi Nevâr⁵⁴ 'ın vefasızlığından dem vurur ve bununla ilgili olarak

اولم تكن تدرى نوار باننى وصال عقد حياتل جذامها 55

Wiesbaden 1971, VIII, 333.

⁴⁵ Meselâ bk. Lebid, Divân, s. 153 v. dd., 158 v. dd.; İbn Hişâma.g.e., IV, 215-219; Ignace Goldziher, A Short History of Classical Arabic Literature, trans. J. Desomogyl, Hildesheim 1966, s. 22.

⁴⁶ T. Nöldeke, a.g. mad., SBAW Wlen, CXLII, nr. V (1900) s. 51.

⁴⁷ C. Brockelmann, a.g. mak., IA, VII, 28; Haydar Bammat, İslâmiyetin Manevî ve Kültürel Değerleri, çev. Bahadır Dülger, Ankara 1963, s. 221.

⁴⁸ Lebid'in Câhiliyye devrine ait şiirleri pek çoktur. İbn 'Abdülberr'in "el-İstî'ab" ında (III, 1338), Hz. Âişe'den naklen, bunların 12 bin beyit olduğu haber verilmiştir. Lebid, müslüman olduktan sonra pek az şiir söylemiştir. Krş. Ignace Goldziher, a.g.e., s. 22; İsmet Zeki Eyuboğlu, Yedi Askı, Arap Şiirinin İlk Parlak Dönemi, İstanbul 1985, s.10, 61-62.

⁴⁹Lebid, Divân, s. 256.

⁵⁰ el-Buhâri, Sahîh, İstanbul 1315, VII, 107; İbnu'l-Enbâri, a.g.e., s. 510; İbn 'Abdülberr, a.g.e., III, 1335; es-Suyûtî, Şerhu Şevâhidi'l-Muğni Kahire 1322, s. 56. Bu hadisin yer aldığı hadis kitapları için bk. A.J. Wensinck, Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, Leiden 1936, I, 190.

⁵¹ el-Belâzuri, Ensâbu'l-Esrâf, nşr. M. Hamidullâh, Kahire 1959, I, 416; Ebû Zeyd el-Kureşî, a.g.e., s. 91.

⁵² Bk. Süleyman Tülücü, Mu'allakât'ta "Nesib", TDED, XXIV-XXV (1980-1986), s. 438.

⁵³ İbnu'l-Enbâri, a.g.e., s. 517 v. dd. zez-Zevzenî, Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb', Beyrut 1382/1963, s. 91 v. dd. (Lebid Mu'allaka'sı, beyit 1 v. dd.)

⁵⁴ Nevâr, Beni Ca'fer'den bir kadındır. Bk. Lebid, Divân, s. 313; İbnu'l-Enbâri, a.g.e., s. 573; Ebû Ca'fer en-Nahhâs, Şerhu'l-Kasâ'il-dit-Tis'il-Meşhûrât, nşr. Ahmed el-Hattâb, Bağdad 1393/1973, I, 417.

" (Sevgülüm) Nevâr bilmiyor mu ki ben ; dostluk bağına bağlamağa ve (icabında) kesmeğe muktedirim " ⁵⁶ der ve Mu'allaka'sını kendi kabilesinden yüksek şahsiyetlerin medhiyle ⁵⁷ bitirir.

Lebid'in Mu'allaka'sı, arûzun "kâmil" bahriyle yazılmış olup, 88⁵⁸, veya 89⁵⁹ beyittir. Umumî Mu'allakât şerhlerinin hepsinde yer almaktadır. Bu şerhlerin en önemlileri, İbnu'l-Enbârî (öl. 328/840), Ebû Ca'fer en-Nahhâs (öl. 338/950), ez-Zevzenî (öl. 486/1093), et-Tibrizî (öl. 502/1109) gibi müelliflere aittir. Bu kaside, tek olarak veya diğer Mu'allaka'larla birlikte, çeşitli Batı ve Doğu Dillerine (Almanca, Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Farsça, Türkçe v.b.) tercüme edilmiş ve ayrıca, Arapça metni, şerhli olarak veya şerhe yer verilmeden birçok defalar basılmıştır⁶⁰.

Lebid'in müslüman olduktan sonra şiir söylemediği birçok müellifler (İbn Sa'd, İbn Kuteybe, İbnu'l-Enbârî, İbn 'Abdîberr, İbnu'l-Esir, İbn Hallikân⁶¹ v.s.) tarafından ifade edilmiştir. Rivayete göre, bir gün Hz. Ömer, Lebid'e bir şiir inşad etmesini söylemiş, Lebid de ona : "Cenâb-ı Hakk'ın Bakara ve Âl-ı 'İmrân sûrelerini göndermesinden sonra, bana şiir yazmak düşmez" diye cevap vermiştir⁶². C. Brockelmann ise bu hususta : "Fakat bir şiirindeki cennet tasvir, muhakkak ki, tıpkı bu tasvire tekaddüm eden ve insanların bütün yaptıklarının defterinin tutulması fikri gibi, ancak Kur'an'ın nâzil oluşundan sonra yazılmış olabilir"⁶³ diyerek, onun daha sonraları da şiir yazmış olabileceğini kabul etmektedir. Ömer Ferrûh da bazı râvi ve münekkittlerin aynı görüşte olduklarını⁶⁴ ifade etmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi (bk. dipnot 48) Lebid,

55 Lebid, Divân, s. 313; İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 573; ez-Zevzenî, a.g.e., s. 109.

56 Yedi Askı-el-Mu'allakâtu's-Seb', nşr. ve trc. Şerefeddin Yaltkaya, İstanbul 1943, s. 74 (Lebid Mu'allaka'sı, beyit 55); İsmet Zeki Eyuboğlu, a.g.e., s. 65.

57 Lebid, Divân, s. 321; İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 595-596; ez-Zevzenî, a.g.e., s. 116 (Lebid Mu'allaka'sı, beyit 85-88).

58 Bk. Lebid, Divân, s. 321; İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 596; ez-Zevzenî, a.g.e., s. 91-116.

59 Bk. Ebû Zeyd el-Kureşî, a.g.e., s. 171-182; Yedi Eski, mtn., s. 37.

60 Bu hususta geniş bilgi için bk. Süleyman Tülüçü, Mu'allakât, Şerh ve Baskıları, Tercümeleri, AÖİFD, 6 (1986), 255-262.

61 İbn Sa'd, a.g.e., VI, 33; İbn Kuteybe-Şîr, s. 123; İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 510; Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, a.g.e., XV, 297; İbn 'Abdîberr, a.g.e., III, 1335; İbnu'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, IV, 261; İbn Hallikân, a.g.e., VII, 246-247.

62 el-Cumahî, a.g.e., s. 57; İbn Kuteybe, eş-Şîr, s. 123; İbn 'Abdîberr, a.g.e., III, 1337; karşı birde R. A. Nicholson, a.g.e., s. 119; Mahmûd Es'ad, Târih-i Din-i İslâm, İstanbul 1327, I, 352; İsmail Cerrahoğlu, Hazret-i Peygamber'in En Mühim Mucizesi Kur'an-ı Kerim, Diyanet Dergisi, c. VII, sayı 68-69 (Ocak-Şubat 1968), s. 19.

63 C. Brockelmann, a.g. mad., IA, VII, 29.

64 Ömer Ferrûh, Târihu'l-Edebi'l-'Arabi, Beyrut 1388/1969, I, 232.

müslüman olduktan sonra pek az şîr söylemiştir. Bizce, onun en önemli ve takdire değer tarafı, Kur'an-ı Kerim'in i'câzını kabul ve tasdik eden müstesna bir şair oluşudur. Mu'allaka şairleri arasında yegâne müslüman şairdir.

İbnu'n-Nedim (öl. 385/995)'e göre⁶⁵, Ebü 'Amr eş-Şeybânî (öl. 213/828), el-Esma'î (öl. 216/831), İbnu's-Sikkî (öl. 244/858), Ebu'l-Hasen et-Tûsî (öl. 246/861), es-Sukkerî (öl. 275/888) gibi büyük Arap dilcileri, Lebid'in Divân'ı üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Fakat bunlardan ancak et-Tûsî'nin rivayeti, kendi şerhi ile birlikte, eksik olarak bize intikal edebilmiştir. Ayrıca, tanınmış dilci ve nesep âlimi Muhammed b. Habîb (öl. 245/860), bu Divân'a bir şerh yazmış⁶⁶, fakat bu şerh, bize ulaşmamıştır.

Lebid'in Divân'ı, önce, kısmen, A. Huber tarafından 1880'de Viyana'da yayınlanmıştır. Sonra, ikinci kısmı C. Brockelmann tarafından, Strasbourg ve Viyana yazmalarına istinaden, tercümesiyle birlikte, 1891 yılında Leiden'de⁶⁷; son zamanlarda da, daha mükemmel ve şerhli olarak, İhsân 'Abbâs tarafından 1962'de Kuveyt'te; ve ayrıca 1966 yılında Beyrut'ta neşredilmiştir⁶⁸.

⁶⁵ İbnu'n-Nedim, el-Fihrist, Kahire, ts., s.230; C. Brockelmann, a.g. mad., IA, VII, 29; Fuat Sezgin, Geschichte des arabischen Schrifttums, Leiden 1975, II, 127.

⁶⁶ Bk. Lebid, Divân, nâşrın muk., s. 38; Fuat Sezgin, a.g.e., II, 127; krş. bir de Yâkût el-Hamevî, Mu'cemu'l-Udebâ', nşr. A. F. Rifa'î, Kahire 1936-38, XVIII, 117; es-Suyûtî, Buğyetu'l-Vu'ât, nşr. MEbu'l-Fadl İbrâhîm, Kahire 1384/1964, I, 74.

⁶⁷ Yusûf Elyân Serkis, Mu'cemu'l-Matbû'ât'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arreb, Kahire 1346/1928, II, 1587; C. Brockelmann, a.g. mad. IA, VII, 29; R. Blachère, Histoire de la Littérature Arabe, Paris 1952, s. 276; Necib el-'Akiki, el-Musteşrikün, 3. baskı, Kahire 1965, II, 635-636, 778.

⁶⁸ Ömer Ferrüh, a.g.e., I, 236; Fuat Sezgin, a.g.e., II, 127. Lebid'in hayatı ve şîrleri için keza bk. 'Abdulkâdir el-Bağdâdî, Hizânetu'l-Edeb, Bulak 1299, I, 337-339, IV, 171-175; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, Bulûgu'l-Ereb fi Ma'rifeti Ahvâl'l-'Arab, nşr. M. B. el-Eserî, Mısır 1342, III, 130-133; Câbizâde'Ali Fehmî, Husnu's-Sihâbe fi Şerhi Eş'ari's-Sahâbe, İstanbul 1324, s. 350-353; Mustafâ el-Çalâyînî, Ricâlu'l-Mu'allakât'l-'Asr, Beyrut 1912, s. 160 v. dd.; Corci Zeydân, Târîhu' Âdâb'l-Luğat'l-'Arabiyye, Beyrut, ts., I, 107-109; Ahmed Hasen ez-Zeyyât, Târîhu'l-Edeb'l-'Arabî, Kahire, ts. s. 68-71; ez-Ziriklî, el-Âlâm, 3. baskı, Beyrut 1389/1969, VI, 104; es-Sibâ'î Beyyûmî, Târîhu'l-Edeb'l-'Arabî, Mısır, ts., I, 167-172; Şevkî Dayf, Târîhu'l-Edeb'l-'Arabî, II, el-'Asru'l-İslâmî, Kahire 1963, s. 89-95; İnâd Gazvân İsmâ'il v.b., el-Edebu'l-'Arabî, Bağdad 1394/1974, s. 80-87; Reşid Yûsuf 'Atallâh, Târîhu'l-Âdâb'l-'Arabiyye, nşr. 'Ali Necib 'Atavî, Beyrut 1405/1985, I, 58-62; Hannâ el-Fâhûrî, el-Câmi' fi Târîhu'l-Edeb'l-'Arabî-el-Edebu'l-Kadîm, Beyrut 1986, s.280-282; Lebid b. Rebî'a, Armağan, 30, s. 134-136; Süleyman Tülüccü, Lebid, Diyanet Dergisi, sayı 98-99 (Temmuz-Ağustos 1970), s. 231-234. Ayrıca şu Batı kaynaklarına bk. William J. M. Sloane, The Poet Labid. His Life, Times, and Fragmentary Writings. Leipzig 1877; A. vo Kremer Über die Gedichte des Labyd, SBAW Wien, XCVIII, nr. II (1881), s.555-603; C. Brockelmann, Geschichte der arabischen Litteratur, Leiden 1943, I, 36-37, Supplementband, Leiden 1937, I, 64-65; C. A. Nallino, La Littérature Arabe, trad. Fr. Ch. Pellat, Paris 1950, s. 46-47; H. A. R. Gibb, Arabiliterature, An

Kısaltmalar

- AÜİFD =Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,
Erzurum.
- AÜİİFD =Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi,
Erzurum.
- İA =İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.
- İİED =İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi, İstanbul.
- SBAW Wien=Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der
Wissenschaften in Wien.
- ŞM =Şarkiyat Mecmuası, İstanbul.
- TDED =İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve
Edebiyatı Dergisi, İstanbul.